

محمدعلی نجفی توانا به بررسی و نقد قوانین انتخابات ریاست جمهوری می پردازد

قوانین جامانده از جامعه

عکس: سعید غلامحسینی / شهرود

مهرنوش گرکانی - شهروند حقوقی | در ثبت نام انتخابات ریاست جمهوری دوازدهم یکی از مسائل پرسررصد، هجوم مردم عادی به وزارت کشور برای ثبت نام در انتخابات بود. ثبت نام ۱۶۳۶ نفر در این انتخابات، رکوردی نسبت به ادوار گذشته بود. بیش از هزار نفر شهروند عادی که بعضاً پوشش و اعلام مواضع برخی از آنها تبدیل به طنز تلخ رسانه‌های شد، اعلام آمادگی کردند که ریاست قوه مجریه را به دست بگیرند. جالب آن که اغلب شان خود را اصلاح دانسته و یقین داشتند که شورای نگهبان صلاحیت آنها را تایید خواهد کرد. همین نکته ثبت نام‌های عجیب و غریب شاید یکبار دیگر لزوم اصلاح قوانین انتخابات ریاست جمهوری را بر سر زبان‌ها انداخت. از دیگر مسائلی که می توان به آن اشاره کرد، هزینه‌های غیر شفاف کاندیداهای انتخاباتی است. هزینه‌هایی که معمولاً کسی در انتها پاسخگوی میزان آنها نیست و کسی هم درخواستی برای پاسخگویی ندارد. نکته دیگر وعده‌های انتخاباتی است که برای صحیح یا نادرست بودن آنها و عملی شدن یا نشدن شان کسی پاسخگوی مردم نیست. کاندیداهای وعده‌هایی به مردم می دهند که برخی از آنها منطقی نیست، اما همین وعده‌ها می تواند انتخاب مردم را مستوی و سوبخشد. این موارد باعث می شود تا هر دوره انتخابات، بسیاری از مسئولان و حقوقدانان به نقد قانون انتخابات بپردازند و از لزوم اصلاح آن سخن به میان آورند.

ثبت نام‌های پرسررصد

در نخستین روز از ثبت نام نامزدهای انتخابات ریاست جمهوری دوازدهم تنها چهره سیاسی ثبت نام کننده در میان ۱۲۶ نفر مصطفی میرسلیم بود. همین عارضه واکنش دبیر شورای نگهبان را در پی داشت که گفت: اغلب کسانی که در روز نخست ثبت نام کردند، شرایط لازم را ندارند. این‌ها جنتی همچنین در ادامه این روند از رسانه‌ها به ویژه رسانه ملی خواست در خصوص شرایط داوطلبان ریاست جمهوری روشنتری کنند و رویه کار بررسی صلاحیت‌ها را برای جامعه تبیین کرده و شبهه‌های احتمالی را برای مردم رفع کنند. روند ثبت نام نامزدهای دوازدهمین دوره انتخابات ریاست جمهوری با حضور ۱۶۳۶ نامزدهی که غالباً فاقد وجه سیاسی بودند، بار دیگر رنگ صورت اصلاح قانون انتخابات را به صدا در آورده است. اصلاحیه‌ای که هر چهار سال یکبار ضرورتش در چنین روزهایی حس می شود، اما با ایرادهایی متوقف شده و به سرانجام نمی رسد. هر بار طرحی در مجلس یا ایحای در دولت نوشته می شود، اما از آن جا که شورای نگهبان تعریف رحل سیاسی را در قالب اصلاح قانون اساسی میسر می داند، راه به جای نمی برد.

عباسعلی کدخدایی، سخنگوی شورای نگهبان نیز در واکنش به آمار ثبت نام کنندگان دوازدهمین دوره انتخابات ریاست جمهوری تاکید کرد: در پی صاحب عقلی روشن است که وقتی از رحل سیاسی و مذهبی سخن گفته می شود، قطعاً حداقلی از سن یا معلومات لازم است. اشاره او به ثبت نام کودکان بود که هنوز حتی به سن قانونی نیز نرسیده بودند. حتی با وجود در یک برنامه زنده تلویزیونی نیز این انتقاد را تکرار کرد و گفت: چرا افرادی که قطعاً واجد شرایط هستند، ثبت نام نمی کنند؟

از دیگر آفت‌های تبلیغات

استفاده از مواد تبلیغی پرهزینه و در واقع اقداماتی است که در کشورهای دیگر که نه ادعای اسلامیت دارند، نه ادعای جمهوری تبار دارند، نه ادعای عدل علوی دارند و نه خود را ولایی می دانند، چنین اقداماتی نمی کنند

برخی سواستفاده‌های مالی در تبلیغات انتخاباتی را فراهم آورده است. قانون انتخابات کشور یکی از ضعف‌های قانونی در فقدان سازوکارهای دقیق تنظیم کننده نظام کمک‌های مالی بسیاری از اشخاص عنوان می کند و همین ضعف قانونی عملاً گریز گاهی برای متخلفان حوزه انتخابات شده است که به نام کمک به ستادهای تبلیغاتی نامزد یا حتی به نام خیریه تلاش می کنند افرادی را روانه پست‌های کلیدی حکومت کنند.

چنین خلأهایی لزوم بازنگری در سیاست‌های کلی انتخابات را گوشزد می کند، اما به این مسأله باید توجه کرد که با وجود این که قوانین انتخاباتی در کشور ما گسترده و تا حدودی دقیق است، ولی در مورد پول‌های وارد شده در انتخابات آن گونه که باید سازوکار مدونی موجود نیست، از این جهت روشن شدن منابع هزینه‌های انتخاباتی به صورت قانونی و با جزئیات، امری است که بسیاری از شک و تردیدها را برطرف کرده و به‌طور طبیعی مورد استقبال مردم و قانون گذاران است.

در کشورهای پیشرفته، انتخابات به صورت حزبی برگزار می شود و نظارت بر منابع مالی فعالیت‌های انتخاباتی در قالب حسابرسی احزاب صورت می گیرد. منابع مالی از طرق مختلف تامین می شود، اما تقریباً در همه کشورها یک خط قرمز وجود دارد؛ نامزدها و احزاب نمی توانند از مراجع خارجی برای تامین هزینه‌های انتخاباتی خود پول دریافت کنند. در اصل یکصدویازدهم قانون مسئولان آمده است که رئیس جمهوری باید از میان رجال مذهبی و سیاسی که واجد شرایط زیر باشند، انتخاب شود: ایرانی الاصل، تابع ایران، مدیر و مدبر، دارای حسن سابقه و امانت و تقوی، مومن و معتقد به مبانی جمهوری اسلامی ایران و مذهب رسمی کشور. نبود صراحت در این اصل از قانون باعث شده بسیاری از مسئولان و مقام‌های عالی رتبه، این قانون از انتخابات را نقد کنند. بسیاری تحصیلی توانمند از وجود شرط سنی خاص و مدرک تحصیلی توانمند از حضور این تعداد بالا از ثبت نام کنندگان در انتخابات ریاست جمهوری بکاگرد.

وعده‌های پوшالی

نمود قانون برای وعده‌های انتخاباتی نیز می تواند یکی از مواردی در قانون انتخابات باشد که نیاز به اصلاح دارد، این در حالی است که ملاک انتخاب، بسیاری از مردم همین وعده‌های انتخاباتی است. راست و صحیح بودن و عملی شدن این وعده‌های انتخاباتی می تواند به انتخاب مردم از میان نامزدهای انتخاباتی بسیار کمک کند. برنامه‌های اقتصادی که نامزدهای ریاست جمهوری آنها را مطرح می کنند، در سال‌های اخیر به‌طور گسترده‌ای همه گیر شده است. وعده‌هایی که برخی از نامزدهای ریاست جمهوری دوره‌های پیشین نیز داده بودند و در هنگام عمل یا محقق نشده یا با سنگینی را بر دوش دولت بعدی به جای گذاشته است.

بدون شک، یکی از مهمترین ملاک‌های مردم برای گزینش فرد منتخب خود در انتخابات ریاست جمهوری، عیار طرح‌ها و برنامه‌های خود، بهبودی پایدار در معیشت‌شان ایجاد کند، اما مسیر تشخیص و به بیان دیگر، داد که بتواند از مسیر طرح‌ها و برنامه‌های خود، بهبودی پایدار در معیشت‌شان ایجاد کند، اما مسیر تشخیص و به بیان دیگر، «ملاک‌های عیار سنجی» این طرح‌ها و وعده‌ها چگونه خواهد بود؟ آیا نهادی برای این منظور وجود دارد تا صحت و سقم این وعده‌ها را تایید کند یا اگر وعده‌هایی وجود دارد که امکان محقق شدن آنها صفر است را به اطلاع مردم برساند؟

این نکته بسیار با اهمیت است که کاندیداهای وعده‌هایی بدهند که منطقی و صحیح است و محقق شدن آنها برای مردم روشن است. اما این که نامزدهای انتخاباتی یا دادن وعده‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی تنها بخواهند رأی جمع کنند و در نهایت به وعده‌های خود عمل نکنند، تنها فریبکاری است. مردم با توجه به کوتاه بودن زمان تبلیغات در کشور تنها همان چند روز را فرصت دارند تا کاندیداهای را بشناسند و برای رأی خود تصمیم بگیرند و تمام این وعده‌و وعده‌ها در انتخابات مردم تأثیر می گذارد. البته که هستند بسیاری از مسئولان که در همین زمان کوتاه تبلیغات وعده‌های کاندیداهای را نقد و تلاش می کنند عملی شدن یا نشدن آنها را به گوش مردم برسانند.

زمان تبلیغات کوتاه است

تبلیغات کاندیداهای انتخاباتی در کشور ما بیشتر به صورت سنتی و چهره به چهره انجام می شود. شیوه‌های حرفه‌ای تبلیغات انتخاباتی کاندیداهای در دنیا به صورت کمپین و مجموعه تبلیغاتی است. شاید حضور فعال تر احزاب در این گستره می تواند به انتخاب مردم نسبت به اعتقاداتشان کمک شایانی کند. ماه آزادی بیان در بحث اشخاص موافق اما باید به این مطلب هم عنایت داشت که تبلیغاتی که نشانه کم‌هوش تلقی کردن مردم و بازی گرفتن شعور مردم باشد و شخص با اعلان برنامه‌هایی که خود نمی تواند محرز آن باشد به نوعی بار آیه تبلیغات ناصحیح مردم می شود. وعده‌هایی که اگر اجرائی آن غیر قابل تصور باشد، ممکن نباشد و اصولاً نظام اقتصادی کشور توان اجرائی آن را نداشته باشد باید در همان ابتدای کار نشان دهنده عدم کفایت و قابلیت آن نامزد باشد. شخصی رجال سیاسی خواهد بود که دارای تدبیر و تفکر و برنامه سیاسی با توجه به جغرافیای ایران باشد. از دیگر آفت‌های تبلیغات استفاده از مواد تبلیغی پرهزینه و در واقع اقداماتی است که در کشورهای دیگر که نه ادعای اسلامیت دارند و نه ادعای جمهوری تبار دارند، نه ادعای عدل علوی دارند، نه خود را ولایی می دانند چنین اقداماتی نمی کنند.

یکی از دلایلی است که می تواند این زمان کوتاه تبلیغات را توجیه کند. در کشورهای پیشرفته جهان، احزاب حرف نخست را در مباحث اقتصادی می زنند. برای انتخابات ریاست جمهوری از یک یا دو سال قبل، احزاب کاندیداهایی را معرفی می کنند که این نامزدها اعتقاداتی موازی با خط مشی همان حزب دارند. مردم می توانند در نظر سنجی‌ها شرکت کنند و از میان نامزدهای معرفی شده توسط حزب مورد علاقه‌شان، شخصی را انتخاب کنند. در نهایت زمان انتخابات در کشورهای مختلف متفاوت است. در بسیاری از کشورها با توجه به این نکته که تعداد کاندیداهای کم است از یک یا دو سال قبل کاندیداهای شروع به تبلیغ می کنند. اما در کشور ما تنها یک ماه یا کمتر برای تبلیغات انتخابات ریاست جمهوری فرصت است. زمان محدودی وجود دارد که در آن نامزدها باید خود را به مردم بشناسانند. شاید همین زمان کوتاه است که وعده‌و وعده‌های غیر منطقی و نادرست را به وجود می آورد و کاندیداهای از هر روشی برای جمع کردن رأی در این مدت کوتاه استفاده می کنند. این زمان کوتاه حتی باعث می شود نامزدها هزینه‌های بسیاری کنند تا بتوانند عکس و شعارهای خود را در جای جای کشور پخش کنند و مردم نام و چهره و وعده‌های آنها را از یاد نبرند.

از دیگر چالش‌های قانون انتخابات بحث عدم شفافیت هزینه‌هاست. جالب است شخصی که به عنوان کارمند، حقوق بگیر دولت، وزیر، پرسنل نیروهای مسلح و کارشناس در نهادهای مختلف کشور فعال بوده و حقوق مشخصی داشته است، چگونه قادر به تامین کردن این هزینه‌ها خواهد بود

طبق قانون در انتخابات ریاست جمهوری، تبلیغات در مرحله نخست ۳۰ روز است و در مرحله دوم یک هفته و این مدت برای تبلیغات رسمی است. در قانون هم از کلمه رسمی استفاده شده است و گفته تبلیغات رسماً از زمان اعلام وزارت کشور انجام می شود. حضور کم رنگ احزاب و فعالیت گسترده آنها در کشور نیز

هر بار طرحی در مجلس یا ایحای در دولت نوشته می شود، اما از آنجا که شورای نگهبان تعریف رحل سیاسی را در قالب اصلاح قانون اساسی میسر می داند، راه به جای نمی برد. ضرورت برگزاری انتخابات پاک یکی از مهم‌ترین مسئولیت‌های هر دولت است اما متأسفانه نظام انتخاباتی کشور ما تاکنون راهکاری را برای جلوگیری از هزینه‌ها و مخارج در رقابت‌های انتخاباتی وضع نکرده که همین امر موجب برخی سواستفاده‌های مالی در تبلیغات انتخاباتی را فراهم آورده است. راست و صحیح بودن و عملی شدن این وعده‌های انتخاباتی می تواند به انتخاب مردم از میان نامزدهای انتخاباتی بسیار کمک کند. تبلیغات کاندیداهای انتخاباتی در کشور ما بیشتر به صورت سنتی و چهره به چهره انجام می شود. شیوه‌های حرفه‌ای تبلیغات انتخاباتی کاندیداهای در دنیا به صورت کمپین و مجموعه تبلیغاتی است. شاید حضور فعال تر احزاب در این گستره می تواند به انتخاب مردم نسبت به اعتقاداتشان کمک شایانی کند. ماه آزادی بیان در بحث اشخاص موافق اما باید به این مطلب هم عنایت داشت که تبلیغاتی که نشانه کم‌هوش تلقی کردن مردم و بازی گرفتن شعور مردم باشد و شخص با اعلان برنامه‌هایی که خود نمی تواند محرز آن باشد به نوعی بار آیه تبلیغات ناصحیح مردم می شود. وعده‌هایی که اگر اجرائی آن غیر قابل تصور باشد، ممکن نباشد و اصولاً نظام اقتصادی کشور توان اجرائی آن را نداشته باشد باید در همان ابتدای کار نشان دهنده عدم کفایت و قابلیت آن نامزد باشد. شخصی رجال سیاسی خواهد بود که دارای تدبیر و تفکر و برنامه سیاسی با توجه به جغرافیای ایران باشد. از دیگر آفت‌های تبلیغات استفاده از مواد تبلیغی پرهزینه و در واقع اقداماتی است که در کشورهای دیگر که نه ادعای اسلامیت دارند و نه ادعای جمهوری تبار دارند، نه ادعای عدل علوی دارند، نه خود را ولایی می دانند چنین اقداماتی نمی کنند.

ادامه در گفت‌وگو با «شهرود» قانون انتخابات را نقد کرد و گفت: نظام قانون گذاری در کشور ما هر چند در سال‌های اخیر قدم‌های مثبتی در جهت عینیت‌گرایی و واقع‌بینی برداشته است، اما همچنان برخی از مسائل موجب شده قوانین مصوب از جامعیت و مانعیت لازم برخوردار نباشد. این مولفه وجه مشخصه اکثر قوانین و اسب‌های مقررات مصوب مجلس قانون گذاری است که در صورت بررسی قوانین مصوب در طول سه دهه گذشته و ناسخ و منسوخ‌بودن، مبهم و مجمل بودن، خلأ، ناکارآمدی یا ادبیات نه‌چندان فاخر و قابل قبول از اعتبار منفی این شیوه تقرینی است. قانون انتخابات در این میان با توجه به استفاده مکرر آن در طول انتخابات متعددی که در کشور ما از جمله شورای شهر و روستا، مجلس و ریاست جمهوری و غیره برگزار شده، بیشتر از سایر قوانین از این آفت و چالش‌ها صدمه دیده و نتایج منفی آن متوجه کیفیت انتخابات و برآیند آن شده است. تصور بر این است که زمانی که سعی ما در تصویب این قانون است و فرآیند تصمصیم هم به‌گونه‌ای است که عینیت‌نیازهای جامعه هادی و راهنمای ما است، با الگو برداری از سایر قوانین کشورهای دیگر و در عین حال بومی کردن آن توسط متخصصان مستقل، بستر مناسب برای قانون پاسخگو در رابطه با انتخابات فراهم می کنیم.

این حقوقدان در ادامه به بیان کمبودها و ابهامات موجود در قانون فعلی انتخابات کشور پرداخت و گفت: در این قانون از باب تطبیق با استانداردها و مطالعه احکام و مواد مورد استفاده به چند معضل، خلأ و ابهام برمی خوریم. نخست این که این قانون برای شرایط انتخاب شونده‌گان به‌ویژه در انتخابات ریاست جمهوری و نامزدهایی که برای مجلس اعلام آمادگی می کنند یک تفاوت عجیبی را نشان می دهد. برای نمایندگی مجلس شخص باید دارای درجه تحصیلی لیسانس باشد، اما برای ریاست جمهوری این ویژگی مناسفانه پیش‌بینی نشده و مدرک تحصیلی مورد لحاظ قرار گرفته است. برخی شرایط عمومی مقرر شده است، بنابراین هر شخصی می تواند همان گونه که این بار هم دیدیم خود را اعلام کند.

این حقوقدان در ادامه به بیان کمبودها و ابهامات موجود در قانون فعلی انتخابات کشور پرداخت و گفت: در این قانون از باب تطبیق با استانداردها و مطالعه احکام و مواد مورد استفاده به چند معضل، خلأ و ابهام برمی خوریم. نخست این که این قانون برای شرایط انتخاب شونده‌گان به‌ویژه در انتخابات ریاست جمهوری و نامزدهایی که برای مجلس اعلام آمادگی می کنند یک تفاوت عجیبی را نشان می دهد. برای نمایندگی مجلس شخص باید دارای درجه تحصیلی لیسانس باشد، اما برای ریاست جمهوری این ویژگی مناسفانه پیش‌بینی نشده و مدرک تحصیلی مورد لحاظ قرار گرفته است. برخی شرایط عمومی مقرر شده است، بنابراین هر شخصی می تواند همان گونه که این بار هم دیدیم خود را اعلام کند.

نظام قانون گذاری در کشور ما هر چند در سال‌های اخیر قدم‌های مثبتی در جهت عینیت‌گرایی و واقع‌بینی برداشته است، اما همچنان برخی از مسائل موجب شده قوانین مصوب از جامعیت و مانعیت لازم برخوردار نباشد

کشورها مطالعه می شود و وقتی یکی از کاندیداهای یکی از احزاب حاکم در آلمان کمک اعلام نشده‌های از یک پشتیبان می گیرد و بعدها صدر اعظم کشور عذرخواهی می کند و شخص استعفا می دهد، نشان‌دهنده این است که هزینه‌هایی که منشأ مشخصی ندارند یا برای سودجویی انجام می شود یا این حامیان در ریخت و پاش‌های بعدی اقتصادی دخالت خواهند داشت. این جاست که شخصی در کشور ما انگشت اتهام را به سمت اقوام و همسر و برادران برخی از مسئولان نشانه رفت و در نهایت مشخص نشد که چه کسی به حق متهم شده و چه کسی به ناحق و چه کسی تخلف انجام داده است. لذا جاست که قانون مربوط به انتخابات اصلاح شود و همانند موارد ذکر شده، ما با صلاح قانون اجازه ندهیم برخی از سرمایه‌دارانی که با وعده خود را از راه نادرست به دست آورده‌اند یا هزینه‌های آنچنانی در مسیری حرکت کنند که منتخبان ما در شرایطی قرار دهند که مجبور باشند در برخی ضوابط حقوقی انحطاط از خود نشان دهند و موجب آزردهی افکار عمومی شوند.